

ПЛАН ЗАНЯТТЯ № 4

Вид заняття: семінар.

Тип заняття: семінар класичний.

Тема: Основний зміст пізнавальної діяльності.

Мета заняття навчальна: з'ясувати проблему пізнання у філософії;

виховна: виховувати студентів у дусі гармонійного поєднання національних і загальнолюдських цінностей;

розвивальна: сприяти розвитку у студентів навичок логічного мислення.

Методи: доповідь, диспут.

Матеріально-технічне забезпечення: зошити, підручники, дошка.

Література: основна:

1. Аблеєв С. Філософія в схемах і таблицях. – М., Вища школа, 2004.
2. Андрущенко В. Історія соціальної філософії. – К., Тандем, 2000.
3. Арутюнов В. Філософія (навч-метод. посібник для самостійного вивчення). – К., КНЕУ, 2001.
4. Бичко І. Філософія: курс лекцій. – К., 2003.
5. Бичко А. Історія філософії. Підручник. – К., Либідь, 2001.
6. Бойченко І. Філософія історії. – К., 2000.
7. Герасимчук А., Тимошенко З. Курс лекцій з філософії. – К., 1999.
8. Огнев'юк В., Утюж І. Філософія. Історія філософії. – К.: Грамота, 2010.

Додаткова:

1. Горлач М. Філософія: підручник. – Харків, 2000.
2. Горський В. Історія української філософії. Навч. посіб. – К., 2001.
3. Єрмоленко Є. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К., 1999.
4. Надольний І. Філософія: посібник. – К., 2004.
5. Петрушенко В. Основи філософських знань. Посібник. – К., Новий світ, 2003.

6. Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
7. Щерба С. Філософія: короткий виклад. Навчальний посібник. – К., Кондор, 2004.

Структура заняття

I. Організаційна частина.

II. Повідомлення теми, формування мети та основних завдань. (3 хв.)

III. Актуалізація опорних знань. (3 хв.)

У теорії пізнання прийнято розрізняти чуттєві і раціональні форми пізнання. Пізнання починається з чуттів. Людина має органи чуття (зір, дотик, слух, нюх, смак). Завдяки ним вона отримує чуттєве знання про світ. Чуттєве пізнання має три основні форми: відчуття, сприйняття і уявлення. Відчуття – первинний елемент чуттєвого пізнання. Відчуття є даними про окремі властивості предметів. Сприйняття – цілісний наочний образ предмета. Уявлення – цілісний образ предмета, що зберігається в пам'яті або в уяві.

IV. План заняття.

1. Раціональне пізнання. (20 хв.)

Раціональне пізнання – це процес мислення, логічне пізнання. Воно теж має свої форми – поняття, судження, умовивід. Поняття – узагальнення, яке дає змогу отримати знання про суттєві ознаки даного класу речей. Поняття фіксується в слові, але не тотожне йому. Судження – це форма мислення, яка стверджує або заперечує зв'язок між предметом та його ознаками, відношення між предметами або факт існування предмета. Судження може бути істинним або хибним, його граматичною формою є речення. Умовивід – форма мислення, завдяки якій з одного або кількох суджень виводиться нове. Найбільш важливою формою мислення є поняття. Раціональне пізнання навіть називають поняттєвим знанням.

Акт пізнання – це завжди єдність його чуттєвої і раціональної форми. Чуттєве пізнання здійснює безпосередній зв'язок з об'єктом, раціональне – відображує загальні, істотні властивості предметів і явищ, які недоступні

чуттєвому пізнанню. Раціональне пізнання не зводиться до простої суми даних органів відчуття та їх комбінування (як вважали емпіристи XVII ст., стверджуючи, що немає нічого в розумі, чого до того не було б у відчуттях). Результати мислення дають нове знання, але, крім того, ще й активно впливають на структуру і зміст чуттєвого пізнання.

Але яким же чином мислення в змозі охопити те, що не дається в почуттях? Це стає можливим завдяки тому, що мислення, раціонально-логічна форма пізнання є аналогом і відображенням практичної діяльності. Саме практичне перетворення об'єктів виявляє їх внутрішні потенції і властивості. Змінюючи предмети, формуючи їх, створюючи нові об'єкти, які не дані природою, людина досягає їх суттєві зв'язки, постійні форми, тобто те, що залишається відносно незмінним, стійким у зміні зовнішніх форм предмета. Так виникають поняття – форми мислення, що відображають загальні, істотні, суттєві властивості і відносно сталі, стійкі відношення предметів, явищ, процесів. Поняття втілюють в собі не лише знання про об'єкти пізнання, але і знання про суб'єкт, його активність, про рівень розвитку практичної діяльності. Та сама людська чуттєвість не є природним даром, не є виключно фізіологічною або психічною властивістю людини, а є результатом суспільно-історичного життя. «Формування п'яти зовнішніх чуттів – це справа всієї попередньої історії» (К. Маркс). Здатність, наприклад, естетично сприймати предмет не задається анатомо-фізіологічними особливостями вуха чи ока. Музично чутливе вухо і сприйнятливий до краси око породжуються людською історією і культурою. Відомо, що художньо «невиховане» око сприймає декілька десятків відтінків, а око художника – сотні, хоча фізіологічної різниці в їх органах немає. Тільки музика пробуджує музикальні почуття для немuzикального вуха найкраща музика позбавлена сенсу.

2. Інтуїція.

(25 хв.)

У філософії визначають ще одну форму пізнання – інтуїцію. Інтуїція є безпосереднім досягненням справжньої сутності реальності. Інтуїція є

раптовим осяянням і проникненням в суть речей. Розрізняють інтелектуальну і містичну інтуїцію. Результатом інтелектуальної інтуїції є, наприклад, очевидність математичних аксіом. Інтуїтивне прозріння є завершальним шляхом наполегливої розумової праці (легенди та оповідання про Архімеда, Ньютона, Менделєєва, Ейнштейна та інших великих мислителів свідчать, що інтуїція до будь-кого не приходить і дурну голову раптом і даром не просвітлює). Містична інтуїція є результатом напруженого душевного життя, духовних зусиль, емоційних переживань. Шляхом містичної інтуїції відкривається світ вищої реальності.

Способи пізнання розрізняють за сферою їх застосування, адже різні предметні галузі потребують і різних підходів. Так, предметом пізнання може бути природна реальність, а може бути світ людської історії та культури, або – внутрішній світ людини. Вони потребують різних способів пізнання. Причому чим більш складним і розвиненим є предметна реальність, яка пізнається, тим більшу активність набуває об'єкт пізнання, з якою суб'єкту потрібно рахуватися. Наука, що досліджує природну сферу, спирається на експериментальні дані про предмет пізнання. Експеримент є своєрідним насиллям над природою. Як дитина, що хоче дізнатися, що там, всередині іграшки, і для того ламає її, так і вчений-експериментатор безцеремонно втручається у зв'язки природного цілого. Не випадково, один із засновників європейської науки Г. Галілей порівнював експеримент з «іспанським чоботом» (різновид страти в епоху середньовіччя), в який затискується природа, щоб вона вимушена була б розкрити людині свої таємниці. Основна настанова наукового підходу – володіння (за зразком володіння мертвими речами). Але вже експеримент з живою матерією потребує від людини обережності, уваги до внутрішньої активності і самостійності живого (живе – небайдуже до себе, його існування вибіркоче). Експерименти з людиною – взагалі неможливі, якщо є мета впізнати її душу, її саму, а не особливості її психіки. Тому розрізняють такі способи пізнання, як пояснення, розуміння і рефлексію.

Пояснення – настанова наукового знання, що потребує розкриття причинно-наслідкового зв'язку явищ, доведення, обґрунтування. Пояснення – це позиція суб'єкта в ролі стороннього, коли суб'єкт не розглядає те, що відбувається в світі як таке, що відбувається і з ним. Це позиція чужого, судді над світом речей

Розуміння і рефлексія – два способи осягнення людського світу, світу людської культури, історії, людської суб'єктивності. Культурно-історичні явища є результатом людської діяльності, в них втілені мотиви, цілі, цінності людини. Розуміння і є розкриттям суб'єктивного, смислового плану соціально-культурної реальності, життєвого світу людини, світу її душі. У XX ст. виникає спеціальне філософське вчення - герменевтика, що досліджує процеси розуміння. Рефлексія – самопізнання, самоусвідомлення.

Рефлексія як розуміння людиною себе безпосередньо пов'язана з розумінням іншої людини. Як можна зрозуміти іншу людину і чи є прозорим для себе власне «я»? Розмірковуючи над цією проблемою, філософи пропонували такі шляхи, як пізнання іншого «я» за аналогією з собою, через «вчування» в світ іншої людини, через співпереживання. Але проблема полягає в тому, що людина не народжується зі знанням власного «я», розвиток самосвідомості здійснюється через спілкування з іншими, через інтерсуб'єктивний простір. Людина спочатку дивиться в дзеркало іншої людини, щоб зрозуміти себе. Тому людина сприймає іншого за аналогією з собою, але себе розуміє через аналогію з іншим. Явище зустрічі з «ти» і є тим місцем, де виникає само «я». Пізнати іншу людину можна тільки через її активне саморозкриття, через її готовність до діалогу, через її одкровення. За словами одного з філософів, одкровення є там, де реальність сама, своєю активністю, відкриває свій сенс і свою присутність. І щоб це одкровення здійснилося, потрібна співучасть «я» і «ти». Не змінившись сама, не зазирнувши у власне серце, людина не може розраховувати на одкровення іншого.

V. Контроль рівня знань студентів.

(15 хв.)

1. Схарактеризуйте раціональне пізнання.
2. Що таке поняття, судження, умовивід?
3. Чим характеризується акт пізнання?
4. Дайте визначення поняттю інтуїція? Зазначте її особливості.
5. Що розуміють під інтуїтивним прозрінням?
6. За яким критерієм розрізняють способи пізнання?
7. Дайте характеристику рефлексії, як самопізнання.

VI. Підведення підсумків.

(4 хв.)

Пізнавальна проблематика є органічним складником будь-яких філософських досліджень. Оскільки філософські твердження мають важливе життєве значення, то виникає питання про їх обґрунтованість, виправданість, надійність, тобто про джерела та підвалини наших знань. Пізнання постає різноманітним, виявляючим себе в різних видах, але разом усі вони дають можливість побачити, що до пізнавальної діяльності залучені всі сили та здібності людини (почуття, емоції, розум, інтуїція, прозріння та ін.). Пізнання – багаторівневий процес побудови знання, але вирішальну роль у ньому відіграє розумова активність людини, що виявляється у конструюванні образів, моделей, понять, теорій, за допомогою яких людина оптимізує свої взаємини зі світом та збільшує ступені своєї свободи.